

Vekerdi László halálára

Az egyik legjelentősebb kortársunkat veszítettük el.

Nem a nekrológok szokásos túlzása mondatja ezt most, s nem is a „halálakor mindenki nagy” kegyeletes logikája. Vekerdi László csakugyan a legnagyobbak egyike volt, s pótolhatatlan veszteség, hogy róla immár csak múlt időben lehet szólni. Az az intellektuális és morális potenciál, amelyet megtestesített, s amely gondjaink fölismerésében és megoldásában kritikus időkben is rendelkezésünkre állott, immár csak betűkké dermedt, rögzített formában jöhet segítségünkre. Maga az ember, aki új és váratlan kihívásokra is egy óriási műveltség és egy ritka jellem birtokában tudott reagálni, megteremtve az értelmezés lehetőségét számunkra is, immár nincs. Nekünk, egyelőre itt maradónak, a továbbiakban nélküle, segítsége nélkül kell megértenünk helyzetünket, eligazodnunk személyes és kollektív útvesztőinkben.

A kor, amelyben élünk, hanyatló, a fölbomlás dinamikájától vezérelt kor. Növekszik, napról napra, a kiszolgáltatottság, általánossá válik a zűrzavar, amelyet a privilegizáltak önérdékű „technikai” ügyeskedése is csak ideig-óráig tud mederben tartani, hiszen a megtévesztés és a manipuláció maga is csak a válságot növeli. Ám e sodródó pusztulásban elveszítjük még az értelmes halál lehetőségét is – életünket és halálunkat is a tőkelogika irracionálisának szolgáltatva ki. Ha valamikor, hát most kivált szükség lenne egy ereje teljében lévő, emberségét minden körülmények közt megtartó Vekerdi Lászlóra.

Egész élete és munkássága egy válságról válságra bukducsoló világban zajlott le, s ő önmagát, egyre tudatosabban, úgy alakította, hogy műszere: intellektusa e válságsorozat kihívásaira válaszolni tudjon, hogy a mindent fölbontó és beszenyenyező tendenciáknak ellene tudjon szegülni. Ehhez persze nem volt elégséges csupán a tehetség, amely neki megadatott, ehhez egy különleges, társadalmi konvenciókra fittyet hányó, a „válasz” szolgálatába állított egyéni életvitelre is szüksége volt.

Vekerdi László azonban nem volt különc, aminek láttatni szerették, hanem szabad ember. Aki orvosi diplomája birtokában is előbb matematikai kutatóintézetben, majd az Akadémiai Könyvtárban könyvtároskodott, s a hivatalos iratok szakképzettséget firtató rovatába is azt írta magáról, hogy szakképzettsége nincs. Mert védte belső szabadságát. Levonta a következtetéseket mindabból, amit megtapasztalt, s vállalta is azokat, hiszen tudta, a válság eredményeként a hivatalos intézményrendszer egyre kevésbé képes arra, hogy az autentikus tudás megteremtője és forgalmazója legyen – az autentikus tudás immár a személyes tudás, amely az intézményrendszer réseiben, a mainstream kultúra peremén jöhet csak létre. S e fölismerés kettős erőfeszítésre készítette. Egyrészt élete alakítása *sine qua non*jaként igen intenzíven és igen nagy hatásokkal integrálta magába az emberi tudás nagy tartományait: az újrégészettől a tudománytörténeten és nyelvészetten

át a matematikai tudásig és az irodalomig. Ismereteinek köre akadémiai intézeteivel vetekedett, sőt a megvalósított „interdiszciplinaritás” révén valójában még azok fölé is nőtt. De teljesítményének igazi értékét nem ez a mások esetében legalábbis gyanús „polihisztorság” adta, noha ezt nála még ellenfelei is respektálni kényszerültek. Teljesítményét valójában az méri, az jellemzi, hogy ezt a valóban széles körű, nagy tudást a közössége érdekei iránt fogékony, s mindig a „megaláztatottak és megnyomorítottak” pártjára álló embersége fogta egybe, s irányította. Erőfeszítései másik, fontosabbik összetevője, ma már látszik, ez a belülről fakadó mély humanizmus volt.

Az önmaga korlátait fölismerő s iróniával kezelő tudás, az örökké megújuló intellektus mintapéldája állt előttünk. A szerénység nála nem szerepként és nem is pózként jelent meg, hanem belülről fakadó emberi tartásként: tudása foglalataként. Beletartozott személyisége szerkezetébe.

Vekerdi Lászlót egy időben Németh Lászlóhoz s a népi írókhoz szokták volt kapcsolni. Nem alaptalanul, de mégis félrevezetően. Tőlük is tanult, eredményeiket asszimilálta, de a lényegét illetően különbözött tőlük. Az például, ami Németh Lászlót némely vonatkozásban fölöttébb problematikusá tette, őbenne egyáltalán nem volt meg: Németh Lászlóból annak legjobb jegyeit vitte tovább. S a népi írótól is sok minden megkülönböztette: intellektusa, műveltsége s a rossz kompromisszumokat elkerülő „ösztone” messze följük emelte. De – s ez csakugyan lényeges – továbbvitte legjobbjaiknak „népközeliségét”, életkezelő realizmusát.

Nem tudom, akad-e egyhamar kiadó, amely bő válogatásban, 8–10 kötetben egybegyűjtve kiadja a Vekerdi-életmű javát. Ma, amikor oly sok szecska nyomdafestéket kap, amikor erdők pusztulnak el a semmiért, vagy éppen a profitot hozó mérgezett betűk terjesztéséért, talán lesz valaki, aki erre a célra is tud s akar pénzt adni.

Immár csak ez, a betűkké dermedt szellem maradt meg számunkra. Sáfárkodnunk kellene tehát vele.

Lengyel András